

Flottning

I och med att skogsbolagen strax före och omkring år 1850 alltmer förvärvade avverkningsrättigheter och inköpte skogshemman i kust- och inlandssocknarna aktualiserades frågan att transportera det avverkade virket till fabrikena vid kusten. Den enda möjligheten därvid var att ta vattendragen i anspråk.

Förtänksamt nog gjorde skogsuppköparna det förbehållet i köpekontrakten, att de skulle få rätt att vidta sådana arbeten i vattendragen att flottning skulle kunna utföras, d. v. s. bäckrensning, byggande av dammar, stenkistor och flottningsrännor. Samtidigt utfäste sig köparna att utbetala den skadeersättning (strandskara), som flottningen orsakade på slätterängarna.

Ett intensivt arbete kom att utföras i flottlederna genom byggande av dammar, stenkistor och flottningsrännor. Det är förvånansvärt, hur även de minsta bäckarna gjordes redo för att kunna nyttjas för flottning. Än i dag kan man i många »stenbitbäckar» i Björna, Anundsjö och andra socknar träffa på resterna av dessa byggnationer. Flottning i sådana bäckar kan endast ha pågått några dygn på våren, just då snösmältningen var som starkast. Sedan besparingsdammarna uppförts, kunde flottningen pågå längre tid.

Under flera årtionden bestod flottgodset huvudsakligen av timmer. Och vilket timmer sen! Det var de gamla urskogarna, som skattades. Av dåtida tunnningssedlar framgår, att timmerstockarna oftast hade en diameter av 10–15–20 tum i lilländan. Sådan skog finns knappast nu! Än intensivare blev flottningen vid tiden omkring sekelskiftet, då massaved alltmer började avverkas.

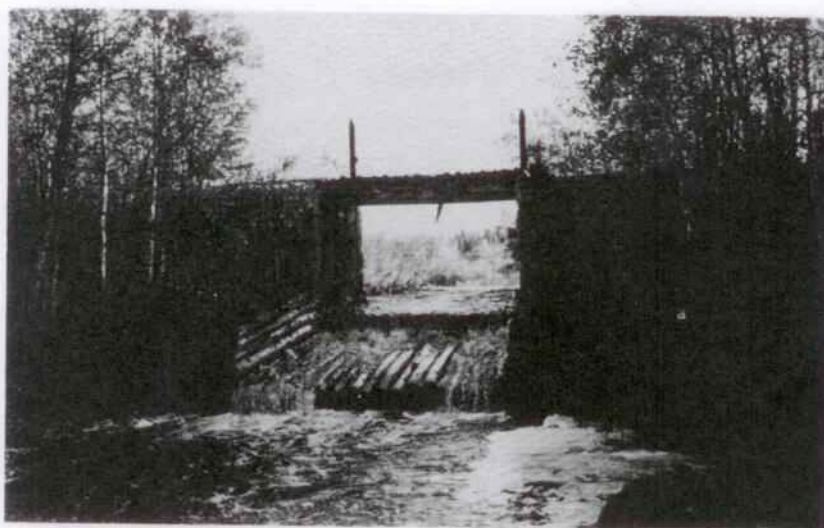
Ovanstående granstock, 17 fot 26 tum i lilländan och 31 tum i rotändan finns att beskåda hos fru Manda Jonsson i Mörtsjön. Stockar med den dimensionen är rätt ovanliga nu för tiden men mera vanliga förr, när de gamla urskogarna avverkades på 1800-talet. Jättegranen var c:a 130 år och växte på det s. k. Gambygget på Mörtsjö skog, där enligt sägnen en lapp skall ha tagit upp ett nybygge. Övriga stockar med dimensionen 17 fot 22 tum, 17 fot 18 tum, 17 fot 12 tum, där granen blott omkull.

I Björna togs Gideälven med bivattendrag i anspråk för flottning redan omkring år 1850. Samma var förhållandet i Utterån och Moälven med bivattendrag.

I dagsverkslistor från år 1852 talas om älvrensning i Mattarbodorsen i Gide älv. Byggande av timmerrännor pågick samtidigt i ett flertal bivattendrag. I Movattensbäcken byggde t. ex. torparen Olof Östenson, Mattarbodum, bönderna Erik Johansson, Movattnet, Nils Carlsson, Movattnet, och Erik Olofsson, Movattnet, en sådan timmerränna. De gjorde sammanlagt 27 dagsverken å 1 riksdaler riksmünt. Detta arbete pågick troligen i flera år.

I Ledingsån byggdes år 1869 en timmerränna, 400 alnar lång, av torparen Erik Ledin, Leding, arbetarna Jonas Sellgren, Gide, Sven Edlund, Gide, och J. P. Edlund, Gide. Ackordet för rännan var 400 riksdaler riksmünt. Den sistnämnde fick påökt med 40 riksdaler riksmünt. Förmodligen var han bas för bygget. Rännbyggnader och bäckrensningar pågick i de flesta andra vattendragen under 1850- och 1860-talen, t. ex. i Kärrsjöbäcken, Björna lillå m. fl. I Utterån och Moälven med bivattendrag var förhållandet detsamma.

Beträffande flottningen i Gideälven så deltog där år 1852 åboar från Nyliden, Kärrsjö, Kantsjö, Hemling, Movattnet, Mattarbodum,

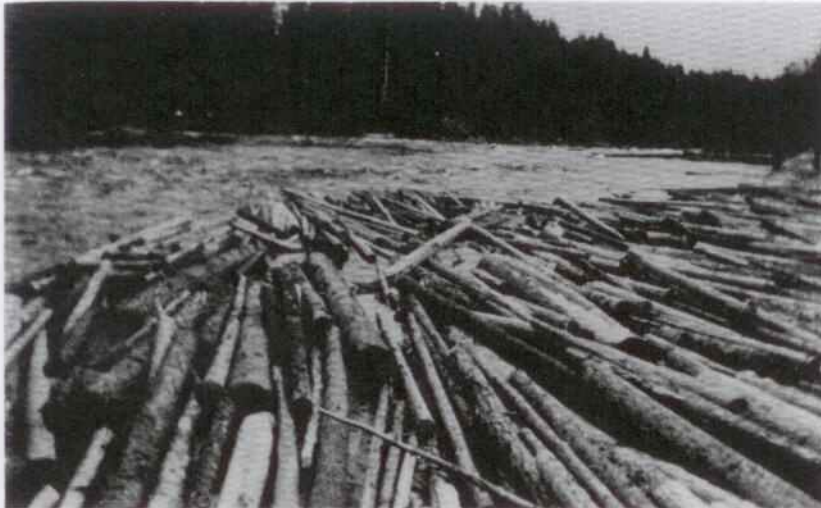
Som ett monument över gångna flottningstider står Abydammen i Björna lillå.

Gide och Björna. Aboar från Berg, Backe och Hemling utförde den mesta flottningen i Hemlings lillå, och i Björna lillå var det mest arbetare från kyrkbyn, Nybyn, Uttersjö, Hundsjö och Ryssjö. I Ledingsån ombesörjde åboar från Leding flottningen. Detta är endast några exempel.

Dagsverklönen för flottning år 1852 var en riksdaler riksmünt och för natt 32 skilling!

I Gideälven var Jonas Sjölund d. ä., Hemling, byggmästare under många år före och efter sekelskiftet, och han byggde många sten-kistor och dammar i Gideälven, Hemlings lillå och Lägstaån. Jonas Sjölund d. y., Hemling, var under många år flottarbas i Gide älv, och hans son Signar Sjölund, Hemling, var likaså flottarbas i Gide älv och Hemlings lillå 1955–1960.

80-årige pensionerade flottningsinspektoren Erik Johansson i Uttersjö, vilken under många år var chef för flottningen i Gide älv, Utterån och Moälven med bivattendrag, berättar att då han som 10-åring år 1906 började att vara med i flottningen i Knäsjöbäcken var timpenningen 18 öre för flottare över 15 år och 9 öre för flottare under 15 år! Hans far Erik Johansson d. ä. var då flottarbas i Utterån med bivattendrag.

Timmerbröt i Mattarboforsen i Gide älv.

Den nu avlidne Karl Strandberg från Gide berättade en gång, att han på 1890-talet hade 8 öre i timmen för flottningsarbete i Gideälven. Då han tyckte detta var en för ringa ersättning, gick han en vår till Asele och fick där flottningsarbete till 12 öre per timme – alltså 50 % upp!

År 1869 pågick strömmrensning i Björna lillå sammanlagt 150 dagsverken, och i flottningslikvid utbetalades för detta vattendrag 1.500 riksdaler riksmünt och i Hemlings lillå 1.677:35 riksdaler riksmünt, för att ta några exempel. Bas var klockaren Jonas Grundström, Björna, vilken hade en ersättning av två riksdaler riksmünt per dag och en riksdaler riksmünt per natt.

I skadeersättning till strandägare i Nybyn och Uttersjö utbetalades samma år följande belopp:

Bonden Johan Johansson, Uttersjö	10	riksdaler	riksmünt
» Erik Ersson, Nybyn	10	»	»
» Anders Persson, Nybyn	2	»	»
» Erik Olof Strömbergsson, Nybyn ..	6	»	»

Flottningsarbetet var i allmänhet ett eftertraktat jobb. Efter vinterns mödosamma slit i skogen med ringa förtjänst, så kunde några

Bonden och flottarbasen August Andersson, Björna, f. 29/1 1882, d. 12/5 1964.

veckors älv- och bäckflottning på ackord ge en välbehövlig slant i börsen. För att ta några exempel så kunde åboarna i Remmarn inhösta c:a 40.000 kronor varje vår på 1950-talet, och björnabyborna fick på 1920-talet in 10.000–15.000 kronor för sin flottning.

En typisk bäckflottning var den i Björna lillå, vilken för det mesta sattes bort på ackord till bybor i kyrkbyn, Ryssjö, Nybyn och Utersjö, tillhoppa ett 70-tal man. Från 1920-talet erinrar sig författaren att landbonden August Andersson fungerade som värderad bas i många år. Det bör här inskjutas, att när seklet var ungt, så tillhörde August Andersson eliten bland landets skyttar. Han var även intresserad jägare och fällde många älgar och annat vilt under sin levnad. Då han dessutom var en mycket beläst person och kunde umgås med folk på ett skämtsamt och försynt sätt, så var han en omtyckt flottarbas.

När tidpunkten var inne på våren, och dammvakterna meddelade, att flottningsdammarna var fulla med vatten, bestämde basen, att flottningsmanskabet skulle infinna sig där eller där, ty nu skulle flottningen börja. Den påbörjades längst upp i vattendraget, d. v. s.

Parti av Spångforsen i Flärkån med vacker stenkista till vänster.

vid Nydammen, varifrån virket flottades via rännor och spakvatten till nästa damm – Mörttjärndammen. Så fortgick det undan för undan med rationell fördelning av arbetet, de yngre och mera förfarna flottarna placerades, där förhållandena var kinkiga, andra placerades att mata in virket i de många timmerrännorna, och en och annan minderårig fick sitta som rännvakt för att meddela flottarna ovanför rännan om virket »brötat» ihop sig nedanför den. Då gick det ej att släppa mer virke i rännan förrän bröten lossats. Så fortgick arbetet, ibland både dag och natt, ty det gällde att passa både väder och vind. Särskilt besvärligt var det, om det blev motvind i selen. Då blev det att invänta natten, då blåsten i allmänhet avtog. Efter som flottningen fortskred, rensades stränderna från virke, och om allt gick bra, så var flottningen över på 7–8 dygn, då den sista stocken av »rumpan» (d. v. s. det strandrensade virket) gick ut i Gideälven vid Gidenäset.

Flottningen var ett intressant och smått fascinerande arbete, särskilt då vädret var vackert och naturen stod i vårfärging. Det goda kamratskapet mellan de olika generationerna skapade också en god stämning. Och vid vakteldarna utefter ån fördes livsbejakande samtal.

Sista flottningen i Gide älv 1960, då förvaltarfrun Mimmi Hedberg var värdinna för det s. k. »rumpkaffet».

För att gå något längre tillbaka i tiden, då flottgodset bestod av timmer, redovisas härnedan sågtimmerflottningen i Björna lillå år 1871, då klockaren Jonas Grundström var bas. Flottningen pågick tiden 22 maj–9 juni, och i dagsverkslistan ingår även vissa dagsverken för bl. a. slätterrensning, alltså efterarbete. Ett dagsverke räknades som 12 timmar, och nattskift utgjorde ett dagsverke.

Deltagare i flottningen var:

Bonden	Anders Andersson, Björna	24	dagsverken
»	Jonas Jonsson, Björna	18	»
Handl.	J. F. Malmgren, Björna	20	»
	(varav han lejt 17 dagsverken)		
Bonden	Jonas Vesterlund, Björna	4	»
»	Johan Pehrsson, Björna	19 ² / ₃	»
»	Per Erik Johansson, Björna	11	»
»	Johan Johansson, Uttersjö	11	»
»	Erik Ersson, Nybyn	10	»

Bonden	Anders Pehrsson, Nybyn	35	dagsverken
»	Erik Olof Strömbergsson, Nybyn	35	»
»	Erik Thomasson, Nybyn	16	»
»	Anders Olof Olofsson, Berg	3	»
»	Pehr Olofsson, Berg	15	»
»	Christoffer Andersson, Ryssjö	17	»
Torparen	Johan Holmgren, Björna	13 ^{1/3}	»
»	Erik Strömberg, Björna	27	»
»	Jakob Johansson, Björna	14	»
»	Anders Kristoffersson, Björna	18	»
»	Olof Hännström, Björna	18	»
»	Jonas Persson, Björna	13	»
»	Anders Persson-Näslund, Björna	14	»
»	Salomon Sellgren, Leding	14 ^{2/3}	»
»	Erik Ledin, Leding	14	»
»	Lars Olof Öman, Leding	12 ^{1/6}	»
»	Christoffer Pehrsson, Ryssjön	17	»
»	Pehr Pehrsson-Byström, Leding	13	»
»	Pehr Andersson, Leding	14 ^{1/6}	»
»	Jonas Sjödin, Leding	14 ^{1/2}	»
Skräddaren	Erik Edin, Björna	18	»
Drängen	Johan Ersson-Lundgren, Björna	17 ^{1/3}	»
Inhyses	Lars Andersson, Björna	7	»
Kyrkovärd	Anders Gustav Abrahamsson, Gide ..	17	»
Arbetare	Pehr Erik Pehrsson, Häggsjöbäcken	20	»
(Denne blev sedan nybyggare i Trehörningen.)			
Nybyggaren	Sven Nilsson, Backe	14	»
Arbetare	Nils Svensson, Backe	15	»
Nybyggaren	Johan Nilsson, Backe	15	»
Klockare	Jonas Grundström, Björna, lagbas	39	»

För hela flottningen uppgick antalet dagsverken till 574. Eftersom det var ackord på flottningen, blev dagsverksförtjänsten 3 kronor 27,5 öre, vilket får betecknas som bra för den tiden. Antalet sågtimmer, som flottades, utgjorde 7.284 stycken, därav 5.233 stycken av grövre dimension.

Flottning inbegripet bäckflottning är nu ett minne blott, ty flottningen i Gide älv, Flärkån med Remmarån samt Hemlings lillå upp-

Bonden Erik Andersson, Gide, f. 1848, d. 1919, med hustrun Karolina (Lina i Gide), f. 1852, d. 1920. Han var flottningsförman i Gideälven under många år.

hörde år 1960. Och åtskilliga år därefter lades flottningen ner i de mindre bivattendragen, i Björna lillå t. ex. 1943. Mo och Domsjö AB samt Domänverket började alltmer bygga skogsbilvägar och frakta virke med lastbilar – ett transportsätt som ersatte flottningen.

Förvaltaren Janne Schmidt i Björna gjorde ofta långa inspektionsresor i början av seklet runt till de olika skogsavverkningarna. En gång kom han till Backs i Svartsjön och beställde till middag *en helstekt höna*. Gumman gick ut i lagårn, slog ihjäl en höna, plockade den och tog ut innanmätet. Något konfunderad blev väl matgästen, när hönan serverades med både klor och näbb kvar. Förvaltaren åt utan att knota, ty han hade ju fått sin helstekta höna, och det var väl första gången mor i huset fått en sådan beställning!

Ännu mer förvånad blev familjen Back den gång, då doktorn och skogschefen Frans Kempe en gång övernattade hos dem efter en inspektionstur till Södersel. Kempe medförde nämligen ett badkar av segelduk, och han beordrade mor Back att värma vatten till ett bad. Det var naturligtvis en högtidsstund för åbon och hans familj att få se en så fin herrskapskarl ta sig ett bad!